

УДК 338.242.4.025.2

Дугієнко Н.О.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки й економічної теорії
Запорізького національного університету

Симоненко О.О.
студент економічного факультету
Запорізького національного університету

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ АПК УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

COMPETITIVENESS OF AGRIBUSINESS IN UKRAINE IN TERMS OF EUROPEAN INTEGRATION

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено основні тенденції та чинники розвитку аграрного сектора економіки України, розглянуто сучасний стан та поточні проблеми розвитку аграрної сфери в Україні. Проаналізовано рівень конкурентоспроможності вітчизняних підприємств АПК на світових ринках та надано пропозиції щодо посилення конкурентних позицій вітчизняних підприємств на світових ринках агропродовольчої продукції.

Ключові слова: аграрний сектор, експортний потенціал, євроінтеграція, АПК, конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції, аграрний сектор України.

АННОТАЦИЯ

В статье исследованы основные тенденции и факторы развития аграрного сектора экономики Украины, рассмотрены современное состояние и текущие проблемы развития аграрной сферы в Украине. Проанализирован уровень конкурентоспособности отечественных предприятий АПК на мировых рынках и даны предложения по усилению конкурентных позиций отечественных предприятий на мировых рынках агропродовольственной продукции.

Ключевые слова: аграрный сектор, экспортный потенциал, евроинтеграция, АПК, конкурентоспособность сельскохозяйственной продукции, аграрный сектор Украины.

ANNOTATION

This article explores the main trends and factors of the agricultural sector of Ukraine, the present state and the current problems of agrarian sphere in Ukraine. The level of competitiveness of domestic agricultural enterprises in world markets is analyzed and suggestions for strengthening the competitive position of domestic companies in global markets of agri-food products are provided.

Keywords: agricultural sector, export potential, European integration, agribusiness, competitiveness of agricultural production, agrarian sector of Ukraine.

Постановка проблеми. Україна як аграрна країна, що сформувалася під впливом традицій землеробства, характеризується сприятливими природними умовами для розвитку сільського господарства і має великий споживчий ринок продуктів харчування. Потужний, з розвинутою структурою агропромисловий комплекс формувався в Україні століттями. Сьогодні АПК є одним із найбільших і найважливіших секторів економіки України, адже саме тут формується основна частина продовольчих ресурсів та майже три чверті роздрібного товарообігу. Крім того, що агропромислові підприємства роблять значний внесок у розвиток галузі і економіки країни в цілому, агропромисловий сек-

тор України є також одним із найважливіших елементів економічних систем більшості країн світу з ринковою економікою. Він розвивається в умовах високої енергетичної забезпеченості, застосування широкого спектра агротехнічних прийомів, екологізації на основі використання сучасних енерго- та природозберігаючих технологій, методів і способів меліорації та хімізації. Проте актуальною залишається проблема підвищення конкурентоспроможності національного сільськогосподарського товаровиробника, оскільки сьогодні без розвинутого аграрного сектора неможливі європейська і євроатлантична інтеграція України. Варто також зазначити, що в умовах реалізації державного курсу на імпортозаміщення, не викликає жодних сумнівів важливість розвитку агропромислового комплексу, оскільки на сучасному етапі експортний потенціал даної галузі є досить потужним, і тому розширення перспектив розвитку даної сфери є одним із пріоритетних завдань державної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Завдання та перспективи агропромислового комплексу в умовах євроінтеграції досліджувалися у працях багатьох науковців, зокрема В. Андрійчука [1], О. Бородіної [2], Ю. Губені, Т. Зінчук [3], Т. Осташко, В. Юрчишина [4], а також В. Бураківського [5], А. Філіпенка та ін. Аналіз результатів останніх досліджень підтверджує доцільність продовження вивчення впливу євроінтеграційних процесів на розвиток вітчизняного аграрного сектора.

Метою статті є дослідження сучасного стану та тенденцій розвитку АПК у контексті реалізації євроінтеграційного курсу і визначення перспектив цієї галузі.

Виклад основного матеріалу. Активні глобалізаційні та інтеграційні процеси призводять до того, що національні економіки країн світу прагнуть функціонувати у світогосподарській системі, використовуючи усі можливі переваги і нейтралізуючи негативні сторони. Реалії сьогодення диктують необхідність встановлення тісних взаємовигідних зв'язків України

з іншими державами, активного включення у процеси міжнародної економічної інтеграції і глобалізації, проведення такої міжнародної та внутрішньої політики, яка дозволить уникнути або зменшити рівень негативного впливу глобалізаційних процесів на національну економіку країни.

Зауважимо, що в таких умовах однією із найбільш перспективних сфер економіки України вважається агропромисловий комплекс. Україна має значні можливості для розвитку аграрного сектора та перетворення його у високоефективну сферу економіки. Сприятливі ґрунтово-кліматичні передумови, родючі землі сприяють подальшому його розвитку, отриманню врожаїв сільськогосподарських культур в обсягах, достатніх для забезпечення внутрішніх потреб і формування експортного потенціалу. Аграрний сектор виробляє 18% ВВП України, створює 16% валової доданої вартості, у ньому зайнято майже 25% загальної чисельності працюючих у державі. Найбільшу питому вагу вітчизняної аграрної продукції виробляють дрібні селянські домогосподарства.

Протягом останніх років виробництво продукції АПК зростає (табл. 1), зокрема, внаслідок підвищення попиту на сільськогосподарську продукцію. Варто відзначити, що тенденція до зростання обсягів виробництва в аграрному секторі дещо уповільнилася в останні два роки. Це можна пояснити не лише внутрішніми чинниками (зменшення державних витрат, високі ціни на енергоносії, несприятливі погодні умови, високий рівень імпорту), але і зовнішніми чинниками.

Таблиця 1

Індекси обсягу сільськогосподарського виробництва, % до попереднього року

Рік	Продукція сільськогосподарства	з неї	
		продукція рослинництва	продукція тваринництва
2008	117,1	128,6	98,7
2009	98,2	95,3	104,2
2010	98,5	95,9	103,4
2011	119,9	130,4	101,3
2012	95,5	91,9	103,9
2013	113,3	117,9	104,0

Джерело: складено авторами за [6]

Зростання динаміки зовнішньої торгівлі АПК України дає змогу говорити про посилення ролі євроінтеграції, а тому варто проаналізувати перспективи такого вектора зовнішньоекономічного розвитку. У таблиці 2 представлено результати SWOT-аналізу наслідків реалізації євроінтеграційного курсу для АПК [7].

Отже, на сучасному етапі серед умов економічного розвитку виділяють лібералізацію торгівлі сільськогосподарськими товарами, орієнтацію на зовнішні ринки, а також підвищену увагу до якості продукції. Тому в контексті

міжнародної інтеграції питання підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників аграрної продукції набуває дедалі більшої актуальності.

Таблиця 2

SWOT-аналіз наслідків реалізації євроінтеграційного курсу для АПК

Переваги	Недоліки
- реформування аграрного сектора економіки; - приплив інвестицій; – прийняття підвищених вимог до якості продукції та сировини.	- зменшення надходжень митних платежів до бюджету; - більш жорстокі вимоги до якості українського зерна; - витрати на підвищення якості агропродовольчої продукції.
Можливості	Загрози
- потенційне розширення ринків збуту агропродовольчої продукції; - можливості швидкого виходу на зовнішні ринки в разі зміни кон'юнктури внутрішнього ринку; - поглиблення структурних реформ.	- посилення конкуренції; - загострення проблем аграрного сектора та серія банкрутств неефективних підприємств, зростання рівня безробіття.

Варто зазначити, що конкурентоспроможність – один із важливих чинників, що забезпечує сталий розвиток як окремих галузей, так і будь-якого підприємства. Конкурентоспроможність агропромислового сектора розглядається як дуже широке поняття, що характеризує його здатність конкурувати як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Так, О.В. Копистко зазначає, що конкурентоспроможність сільськогосподарського виробництва характеризує його здатність конкурувати на внутрішньому та зовнішньому ринках і вимірюється ступенем присутності вітчизняної продукції на них [8, с. 61]. Л.В. Прокіпеч зазначає, що конкурентоспроможність вітчизняного сільськогосподарського підприємства визначається такими параметрами: здатність ефективно функціонувати на внутрішньому і зовнішньому ринках; спроможність продукції даного підприємства конкурувати на ринку з аналогічною продукцією; отримання підприємством конкурентних переваг на основі продукції відповідної якості [9, с. 115]. Ю.В. Сусіденко важливою умовою забезпечення конкурентоспроможності підприємств розглядає ефективне використання ресурсів, залучення кваліфікаційного персоналу, досягнень сучасного менеджменту, інноваційних, фінансових та інформаційних можливостей підприємства, що в сукупності являють собою його потенціал, який, у свою чергу, також має бути конкурентоспроможним [10].

Сьогодні конкурентоспроможність сільськогосподарських товаровиробників в Україні експерти оцінюють вкрай низько. Маючи цінні ресурси, ми не зуміли зберегти та збільшити

свої конкурентні переваги. Україна має значно нижчий рейтинг за індексом глобальної конкурентоспроможності порівняно з країнами ЄС [11]. За останній рік вона втратила 11 позицій, з 73 до 84, отримавши показник 4,05 бали зі 7 можливих. Про низький рівень конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції на європейському продовольчому ринку свідчать низька ефективність цієї галузі порівняно з іншими країнами та невідповідність структури українського експорту попиту країн ЄС на сільськогосподарську продукцію. Можна виділити певні групи сільськогосподарської продукції за рівнем її конкурентоспроможності (рис. 1).

Значний потенціал вітчизняні товаровиробники сільськогосподарської продукції не можуть реалізувати через низку проблем. Серед чинників, що перешкоджають зміцненню конкурентоспроможності, можна виділити такі, як:

- низький рівень розвитку вітчизняної фінансово-кредитної системи;
- нерозвиненість інфраструктури АПК;
- недостатня гармонізація українських стандартів якості з міжнародними;
- недостатність державного цільового фінансування науково-прикладних розробок.

Як уже зазначалося, в умовах євроінтеграції України до аграрного бізнесу значна увага надається проблемам якості товарів та послуг, що є вирішальним критерієм конкурентоспроможності. Експорт продовольства низької якості може призвести до втрат на експортних ринках. Експортоорієнтовані галузі повинні мати достатній рівень наукового забезпечення. Саме тому серед основних шляхів підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств науковці і практики виділяють:

- використання найсучасніших техніки і технологій;
- вхідний контроль якості сировини, матеріалів і комплектуючих;
- поліпшення стандартизації;
- використання маркетингових інструментів при виведенні на ринок товарів;
- інтеграційні зв'язки та технологічні інновації.

Також, з урахуванням існуючих проблем, видається доцільною реалізація заходів за такими основними напрямками, як: гармонізація вітчизняних стандартів на сільськогосподарську продукцію згідно зі стандартами ЄС;

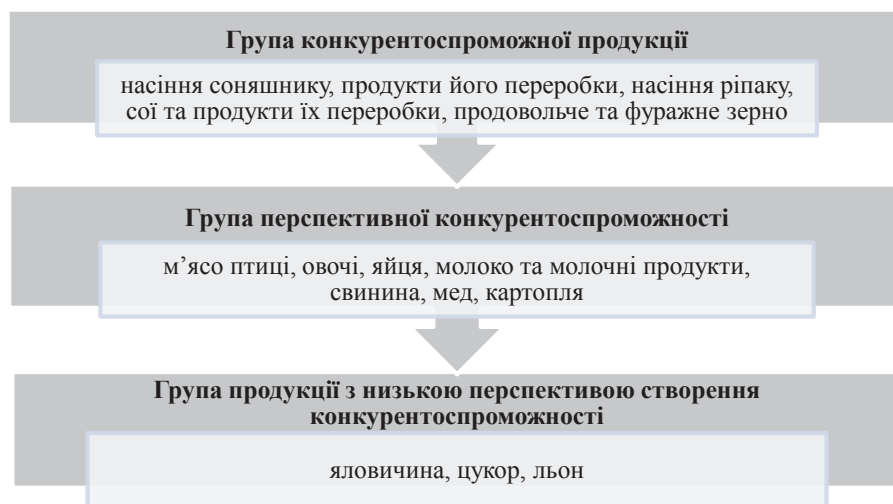

Рис. 1. Групи сільськогосподарської продукції за рівнем її конкурентоспроможності

Джерело: складено авторами за [12, с. 32]

налагодження сучасної інфраструктури аграрного ринку; посилення кооперації господарств населення виробників сільськогосподарської продукції; налагодження співпраці між виробниками сільськогосподарської продукції та дослідними установами.

Висновки. Таким чином, аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку АПК дають змогу стверджувати про наявність в аграрному секторі низьки проблем, які перешкоджають підвищенню рівня конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції. Але все ж для України аграрний сектор залишається пріоритетним і перспективним. Розвиток вітчизняного агропромислового комплексу залежить як від внутрішніх, так і від зовнішніх чинників, і в умовах посилення глобалізації, роль останніх – зростає. Тож для АПК європейський вектор розвитку – це шлях модернізації виробництва, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, підвищення конкурентоспроможності та покращення рівня економічного розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрійчук В. Поїзд уже пішов? Глобалізація й Україна: надії та острахи / В. Андрійчук // Політика і час. – 2012. – № 8. – С. 16-25.
2. Бородіна О.М. Аграрний сектор України на шляху до євроінтеграції: [моногр.] / О.М. Бородіна. – Ужгород: ІВА, 2008. – С. 109-119.
3. Зінчук Т.О. Євроінтеграційна перспектива аграрного сектора економіки України: теорія, методологія, практика: дис. ... д-ра ек. наук: 08.00.03: [Електронний ресурс] / Т.О. Зінчук. – К., 2009. – Режим доступу: <http://www.dlib.com.ua>.
4. Юрчишин В.В. Аграрна політика в Україні на зламах політичних епох: історико-соціально-економічні нариси / В.В. Юрчишин / НАН України; Інститут економіки та прогнозування. – К.: Наукова думка, 2010. – 367 с.
5. Бураківський І. Членство України в СОТ: інституційні та економічні ефекти / І. Бураковський, В. Мовчан, К. Кравчук,

- О. Кузяків, І. Федець та ін. // Попередні результати дослідження. – К.: Інститут економічних досліджень і політичних консультацій. – 26 листопада 2012.
6. Сайт державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
  7. Дубенська О. АПК-2013: рекордсмен без призів / О. Дубенська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://realeconomy.com.ua/publication/22/59332.html>.
  8. Копистко О.В. Теоретичні основи конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції / О.В. Копистко // Економіка АПК. – 2010. – № 1. – С. 61-63.
  9. Прокопець Л.В. Складові підвищення конкурентоспроможності сільсько-господарських підприємств: ЧНУ ім. Федьковича / Л.В. Прокопець [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpn/2011_7/37SPK.pdf.
  10. Сусіденко Ю.В. теоретичні основи та чинники конкурентоспроможності АПК України / Ю.В. Сусіденко// ефективна економіка. – 2011. – № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=798>.
  11. Аналіз індексу конкурентоспроможності України в 2013–2014 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: infolight.org.ua/content/analiz-indeksu-konkurentospromozhnosti-ukrayini-v-2013-2014-rr.
  12. Супіханов Б.К. Про підвищення конкурентоздатності аграрного виробництва в сучасних умовах / Б.К. Супіханов // Економіка АПК. – 2011. – № 5. – С. 32.